

zahteva, hkrati pa tudi odločnost, da zagotovimo potrebna, pravzaprav majhna sredstva, da bi vsaj do štiridesete obletnice osvoboditve, se pravi, do konca četrtega desetletja miru in graditve republike Slovenije v svobodni novi Jugoslaviji, do leta 1985, objavili še preostale tri knjige Zbornika v slovenščini. Naj poudarimo, da bo v tem primeru minilo kar 33 let od izida prve knjige v slovenščini in deset let od izida zadnje, 19. knjige v srbohrvaščini!

Naj se ob tej priliki naša misel za trenutek pomudi tudi ob spominu na pokojnega prof. dr. Metoda Mikuža, ki je bil tvorni član uredniškega odbora prve knjige VI. dela Zbornika in naslednjih. Njegova pomoč je bila vselej dragocena.

Zdravko Klanjšček

Jože Krall, *Partizanske ciklostilne tehnike v Slovenskem primorju*. Ljubljana 1981, str. 327, ilustr.

Knjiga Partizanske ciklostilne tehnike v Slovenskem primorju je poslednja knjiga sodelavca Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani Jožeta Kralla. To je tudi četrta knjiga o partizanskem tiskarstvu v širšem pomenu besede, ki je izšla kot 40. knjiga Knjižnice NOV in POS. Izšla je po njegovi prerani smrti; umrl je namreč 28. aprila 1978.

To delo je začelo nastajati potem, ko je Krall v letih 1965—1975 natančno preučil zgodovino partizanskih tiskarn na vsem slovenskem ozemlju in svoje izsledke predstavil v treh knjigah s skupnim naslovom Partizansko tiskarstvo na Slovenskem. V vsaki knjigi pa je posebej prikazal nastanek, razvoj in delo partizanskih tiskarn v posamezni slovenski pokrajini. V prvi osrednje tiskarne v Ljubljani, na Dolenjskem in Notranjskem, v drugi na Primorskem in v tretji na Gorenjskem in Štajerskem. O vseh treh knjigah smo v naši reviji že poročali. Za to delo je Krall julija 1977 dobil nagrado vstaje slovenskega naroda, ki jo je prejel že na smrt bolan.

Nadaljnji Krallov delovni program je bil enako izčrpno in temeljito prikazati nastanek, razvoj in delo vseh partizanskih ciklostilnih tehnik na Slovenskem. Ta naloga je bila precej težja od prejšnje, saj je ciklostilnih tehnik bilo precej manj kot pa tiskarn, delovale so dalj časa kot tiskarne, o njih se je ohranilo tudi manj podatkov itd. Toda Krall je imel že toliko raziskovalnih izkušenj, da se je naloge lotil pogumno in s trdno voljo, da jo v ustreznem času tudi dokonča. Vendar je ni mogel končati. Napisal je rokopis prve knjige, na 301 strani je prikazal nastanek, razvoj in delo partizanskih ciklostilnih tehnik v Slovenskem primorju. Ko je začel zbirati in preučevati gradivo za enak prikaz dolenjskih ciklostilnih tehnik, ga je zagrabila neozdravljiva bolezen, ki ji je tudi podlegel.

V knjigi Partizanske ciklostilne tehnike v Slovenskem primorju je Krall prikazal predvsem 11 tehnik pred italijansko kapitulacijo (ilegalne tehnike v Trstu in okolici, ilegalne tehnike v Gorici in okolici, tehnika v spodnji Vipavski dolini na Vogrskem, tehnika Soškega odreda, pokrajinska tehnika, tehnika za idrijsko okrožje, tehnika za sever, tehnika vipavskega oziroma ajdovskega okrožja, tehnika na Pivki ali Hajnejeva tehnika v Zalogu pri Postojni, tehnika za

južno Primorsko, imenovana Naš dom, tehnika Bistra, tehnika za zahodno Primorsko, tehnika pokrajinskega komiteja KPS za Slovensko primorje) in 18 po njej, ki so se večinoma imenovale po primorskih gorah in pozneje imele posebne oznake, sestavljene iz velikih črk in arabskih števil (Krn, Porezen, Matajur, Snežnik, Bojnik, Jelenk, Čaven, Javornik, Nanos, Špik, Mlada, Morje, Grmada, Sabotin, Slavnik, Skala, Žena, Drago).

Svojo razpravo je Krall razdelil v pet poglavij. V prvem poglavju (str. 15—42) obravnava vlogo in pomen ciklostilnih tehnik za razmnoževanje narodnoosvobodilnega tiska in za razširitev osvobodilne misli v prvem obdobju narodnoosvobodilnega gibanja v Slovenskem primorju (1941—1943). V drugem poglavju (str. 43—81) obravnava primorske ciklostilne tehnike po kapitulaciji Italije, njih razmah in poimenovanje po primorskih gorah. Tretje poglavje (str. 82—142) ima naslov Primorske ciklostilne tehnike v prvi polovici leta 1941 do reorganizacije pokrajinske tehnike KPS za Slovensko primorje. Četrto poglavje (str. 143—236) je Krall posvetil ustanovitvi pokrajinskega ciklostilnega oddelka pri pokrajinski tehniki KPS za Slovensko primorje, poimenovanje tehnik z značkami in njih delo v drugi polovici leta 1944. V petem poglavju obravnava (str. 237—273) delo primorskih ciklostilnih tehnik v prvih štirih mesecih leta 1945 in njihov konec. Tem petim poglavjem sledijo kratek zaključek (str. 274—275), opombe oziroma 918 navedb virov in literature (str. 276—304), bibliografija uporabljene literature (str. 305—309) in kazalo krajev, imen in enot (str. 311—323), ki ga je sestavil Jože Čertalič.

Naj pripomnim, da je Krall svoji razpravi dodal kratek uvod (str. 9—13). Jaz pa sem na željo inštituta in založnice napisal kratko Besedo o avtorju in njegovem delu (str. 5—8).

Metodološko se razprava ne razlikuje od Krallovih raziskav partizanskih tiskarn. Poleg tega, da opiše nastanek in razvoj posamezne ciklostilne tehnike, upoštevajoč v veliki meri tudi njene delavce, prikaže tudi delo, ki ga je opravila. Tega ne stori z nekimi splošnimi podatki, temveč z zelo konkretnimi in natančnimi, navede namreč vsak izdelek posebej, pri čemer si celo prizadeva ugotoviti naklado posameznega izdelka. Tako s Krallovo knjigo nismo dobili samo zgodovine partizanskih ciklostilnih tehnik na Primorskem, temveč tudi natančno bibliografijo njihovih izdelkov, urejeno seveda po posameznih tehnikah.

Razvoj partizanskih ciklostilnih tehnik je Krall skušal uokviriti v splošne vojaške in politične razmere na Primorskem. Verjetno je to prikazano še najmanj enakomerno, ker takrat še nismo imeli in v glavnem niti še danes nimamo celovitejše in izčrpnjše zgodovine NOB na Primorskem.

Morda bodo raziskovalci zgodovine narodnoosvobodilnega boja na posameznih območjih Slovenskega primorja ugotovili še kakšno manjšo razmnoževalnico partizanskega tiska. Zagotovo pa ne bo mogel nihče spremeniti celotne podobe, ki nam jo je s svojim prizadevnim in tihim delom naslikal naš dobri kolega Jože Krall.

Tone Ferenc